

A SZOCZIALIZMUS ÉS A MAGÁNTULAJDON.

— Második közlemény. —

Az agrárszocializmus és a tulajdon.

A földtulajdon vizsgálatánál bonczolás alá kell venni a földjáraadék elméletét.

A földjáraadék törvényét, melyet Stuart Mill a nemzetgazdaságtan »pons asinorum«-jának nevezett, Ricardo-féle földjáraadék törvénynek is szokás nevezni. Kétségtelen azonban, hogy nem Ricardo volt az első, a ki ezt az elméletet felállította. Azonban ő volt az első, a ki ezt a tant világosan formulázta és érvényre emelte.

A járaadék törvényét legelőször dr. James Anderson állapította meg egyik röpiratában, mely Edinburghban 1777-ben jelent meg. Ricardoval pedig egyidejűleg úgy Malthus mint Edward West is felismerte ezt a törvényt.

A földjáraadék törvényét így szövegezhettük:

földjáraadék alatt értjük azt a különbözetet, melylyel egy bizonyos föld hozadéka felülmúlja azt a hozadékot, melyet a legkevésbé produktív, de még művelés alá vont földtől hasonló eszközök alkalmazásával nyerünk.

Vegyünk föl egy teljesen lakatlan vidéket. Ha már most erre a vidékre települők jönnek, azok a legjobb minőségű földeket fogják lefoglalni és ezeket veszik művelés alá. A föld hozadéka ekkor csak két részre oszlik: munkabérre és tőkekamatra. Vagyis a termelés egész eredményén a munka és a tőke osztozkodnak.

Midőn azonban a lakosság annyira szaporodik, hogy az összes szükséglet kielégítésére nem elegendők azok a javak, melyeket az első rendű földeken termelnek, akkor a szabad verseny, a kereset és kínálat törvényeinek következtében, ezeknek a javaknak ára annyira felszáll, hogy azoknak a másodrendű földeken való termelése is lehetővé válik.

Tegyük fel például, hogy bizonyos első minőségű földön

bizonyos tőke és munka segítségével elért eredmény 20; azonban művelés alá kell vonni a másodrendű földeket is, melyek azonban épen ilyen munka és tőke alkalmazása mellett csak 15-öt termelnek. Tekintve már most, hogy a munka és tőke díja 15-nél nagyobb nem lehet, mert különben a másodrendű föld művelhető nem lenne, akkor az elsőrendű földnél a munkabér és kamat levonása után a föld hozadékából marad még: 5; ez az 5 képezi a föld járadékát.

A termelés eredménye tehát megoszlik a föld, tőke és munka között mint földjáradék, kamat és munkabér. Vagyis algebrailag

$$T = F + M + K \quad \text{és tehát} \\ T - F = M + K.$$

Ezt az utóbbi képletet szavakba úgy foglalhatjuk: a földjáradék meghatározza a munkabér és a kamat nagyságát, mert a tőke és a munka csak azon osztozkodhatik, a mit a földjáradék a termelés eredményéből még meghagy.

Miután pedig Ricardo szerint a népesség emelkedésével és az anyagi haladással a földjáradék mindig emelkedő irányzatot mutat, ebből az következik, hogy a munkabér mindig súlyedőben van a kamattal együtt.

Midőn azonban a munkabér és a kamat súlyedéséről beszélünk, nem annyira tényleges, számszerű, mint inkább aránylagos, viszonylagos súlyedést értünk. Ez a csökkenés arra az arányra vonatkozik, a melyben a munka és a tőke egyfelől, a föld s illetve a természet másfelől a termelvényen osztozkodnak. Az tehát, hogy a tőke és munka mindig kisebb és kisebb részét kapja a termelés eredményének, még távolról sem zárja ki azt, hogy a munkabér és kamat ezen viszonylagos esés daczára számszerű emelkedést mutasson.

Ennek a tételnek megvilágítására szolgáljon a következő példa: midőn csak elsőrendű földeket műveltek, akkor a munkabér és a kamat az egész termelvény értékével egyenlő volt. Feltéve, hogy ma a földjáradék a termelés eredményének felét foglalja le, akkor a munkabér és kamat czímén a munka és tőke 50%-kal kevesebbet kap az egész termelésből; de azért lehetséges, hogy ennek a hányadnak az értéke sokkal nagyobb ma, mint akkor az egészé volt.

A míg tehát a földjáradék emelkedése relatív és abszolút is egyúttal, addig a munkabér és kamat relatíve csökkenhet és

absolute emelkedhetik. Nincs azonban kizárva, hogy a csökkenés ez utóbbiaknál relatív is és abszolút is lehet.

A földjáraadék emelkedését, mint említettük, úgy a népesség gyarapodása, mint az ipari haladás is előmozdítja.

A népesség gyarapodása a munkaerő produktivitását emeli. Ugyanazon a területen, ugyanannyi munkaerő alkalmazásával akkor, midőn a népesség sűrűbb, sokkal nagyobb eredményt lehet elérni, mint ritkább lakosságnál. A kooperáció erejét és általában azt, hogy 100 ember többet végezhet egy napon, mint egy ember száz napon át, igen szépen ismeri fel *George* és azt a következő példával világítja meg: »a telpítvényes és családja egy olyan földterületen, a mely a legközelebbi telepítvénytől 100 mértföldnyire van, épen annyi búzát termelhet, mintha birtokuk egy népes vidék központján lenne. Azonban a népes vidéken ugyanazon munkával kevésbé termékeny talajon, vagy egy épen olyan termékeny talajon, melyért azonban magas bért fizet, épen akkora jövedelmet szerezhetne, mint most szerez. Nem termelhetne ugyan épen annyi métermázsa gabonát, mint a távolfekvő birtokon, de ezzel a kevesebb gabonával épen úgy megszerezhetné mindazon árukat és szolgáltatásokat, melyek a munka tulajdonképeni célját képezik, — mint előbb.«

Miután pedig én nemcsak azt termelem, a mit munkámmal közvetlenül előhozok, hanem azt is, a mit a munkám eredményén szerezhetek; ennél fogva a munkaerő produktivitása emelkedik akkor, ha ugyanannyi munkaerő kifejtése végeredményben több áru és szolgálat megszerzését teszi most lehetővé» mint tette előbb.

Az a körülmény, hogy a munka hatályosabbá vált, ismét lehetővé teszi azt, hogy kevésbé termékeny földek vétessenek művelés alá; mert a termelés eredménye még ezeken is fedezi a munkabért és a kamatot.

Kiváló fontosságú kérdés az, vajjon minő az arány a népesség gyarapodása és a munkaerő hatályosabbá válása között.

Ha nagyobb mérvben emelkedik a munka hatálya, mint a milyen arányban a fokozott kereslet a kevésbé termékeny talajnak is művelés alá vevését parancsolja, akkor — bár aránylagosan sülyedni is fog a munkabér — nem fog quantitative is.

Tegyük föl, hogy eddig mindazon földek állottak művelés alatt, melyeknek termése legalább 30 volt. A népesség szapo-

rodása következtében azonban az olyan földeket is művelés alá kell venni, a melyek produktivitása 20. Természetes már most, hogy míg eddig a kamat, munkabér 30-at tett ki, ezután az csak 20 lesz és a 30-at hozó földeknél 10 a földjáradékra esik. Ha azonban ezen népességyarapodás következtében, a munka termelőképessége, illetőleg hatályossága annyira növekedett, hogy a 20-as föld jövedelme több, mint előbb a 30-asé volt, akkor, daczára annak, hogy relatíve csökkent a munkabér és a kamat, mert például a 30-as földnél az egész helyett be kell érnie a termelvény $\frac{2}{3}$ -ával, mégis emelkedett quantitative, mert hiszen ennek a $\frac{2}{3}$ -nak értéke ma sokkal nagyobb, mint akkor az egészé volt.

Ha pedig egyforma mértékben lesz hatályossá a munka és túlul a kereslet a kevésbbé produktív föld felé, akkor a munkabér és kamat relatív sülyedése quantitativ stagnálásuk mellett történik meg.

A munkabér és tőkekamat quantitativ esése pedig csak akkor fog beállni, ha a munkaerő hatályosabbá válása nem áll be oly arányban, a milyenben a kereslet, mely fokozatos emelkedésével a termelést a kevésbbé produktív földek felé szorítja.

Az ipari haladás eredményeiben hasonló okozatot hoz létre, mint a népesség szaporodása. Az ipari haladás a munkát is és a tőkét is hatályosabbá teszi.

Ennek közvetlen következménye az, hogy sok tőke és munka szabaddá lesz és új alkalmazást keres; mert immár kevesebb tőkével és kevesebb munkával ugyanazon eredményt lehet elérni.

A tőke és munka kínálata tehát gyarapodik; de hasonló módon gyarapodik a kereslet is, mert minden ipari haladással kapcsolatban minden újabb és újabb kielégítetlen igények támadnak.

Miután pedig a munka és a tőke legalább is oly jövedelem mellett kaphat alkalmazást a kevésbbé productiv talajon, mint előbb kapott a produktívon, ennél fogva eredményképen ugyanaz áll elő, mint az előbbi esetben, hogy tudniillik a földjáradék quantitative és relatíve folyton emelkedik.

Miután a három termelési tényező: a föld, a munka és a tőke összehatása hozza létre a termelvényt, mely azután e között a három tényező között megoszlik; — a matematika örök igazságai szerint kétségtelen, hogy, ha a munkabér és a

tőkekamat egyidejűleg relatíve és quantitative alacsony, akkor ennek oka kétségtelenül a földjáradék magassága. Mert a földjáradék egyfelől és a munkabér meg tőkekamat másfelől olyan mint a mérlegnek két karja: ha a járadék fölszáll, akkor a kamat és a munkabér leszállanak; midőn pedig a földjáradék süllyed, emelkedik a kamat és a munkabér.

Föltéve tehát, hogy az összes termelés olyan nagymérvű, hogy abból a kellő kényelmes megélhetéshez elég jut mindenkinek; föltéve, hogy a munkabér és kamat egyformán süllyed és együtt emelkedik — akkor a nyomorért, mely ott van, a haladó, gyarapodó társadalom közepette, csakis a földjáradékot lehet felelőssé tenni.

A termelés a maga egészében a földön nyugszik, mert a természet, a föld terem, az ember csak átalakít.

Az ipar és kereskedelem nem egyéb, mint a föld termékeinek átalakítása és szállítása.

Minden munka, minden termelés végső eredménye és célja a föld által adott javak megszerzése. És ezért a földjáradék emelkedése mély nyomokat hagy a kamat és munkabér tekintetében még a földtől legfüggetlenebbnek látszó iparágaknál is.

Már a brahminok is úgy szóltak: »A kié a föld, azé a gyümölcse. A fehér napernyők és a gögtől megőrült elefántok, ezek mind a földfelosztásnak eredményei.«

A föld feletti magántulajdon pedig, az által, hogy a földjáradékot egyesek részére biztosítja, minden egyenlőtlenségnek forrása.

Ezen az alapon okoskodnak azok, kik a létező káros állapotok okát vagy tisztán, vagy főleg a földmagántulajdon intézményében találják.

A szocializmusnak ezt az irányát, vagy helyesebben irányait, agrárszocializmus neve alatt lehet összefoglalni.

Az agrárszocializmus egyes árnyalatai azonban eltérhetnek egymástól abban, hogy más-más módokat ajánlanak a föld feletti magántulajdon hátrányainak megszüntetésére.

A földjáradék következtében előállott egyenlőtlenségek megszüntetésére ajánlott egyik mód a földfeletti magántulajdon teljes megszüntetése és a föld közös tulajdonná való tétele. A föld, mely a falu, vagy az állam tulajdona lenne, időnként használat végett felosztandó az egyesek között.

Azok, kik ezt a nézetet vallják, nem a fejlődés útján akarnak előrehaladni, hanem ellenkezőleg vissza akarnak állítani

egy régi intézményt, mely szerintük minden bajt orvosolna, mely intézmény pedig épen azért, hogy elmúlt, beigazolta azt, hogy nem életképes.

Ennek az indítványnak helytelensége nagyon könnyen kimutatható. Az ajánlott intézmény helytelen, mert megszünteti a magántulajdon összes előnyeit, de nem szünteti meg azokat a hátrányokat, melyeket a földmagántulajdonnak felróvnak.

a) A földfelosztás lehetetlenné teszi az intenzív gazdálkodást. Az ember egoizmusa altruizmussá csak kis körön belül válik.

— az emberkebel
Korlátot kíván, fél a végtelentől,
Belterjében vesz, hogyha szétterül.

(Madách.)

Akár a faluközösség, akár az állam az egyedüli tulajdonos — ezeknek köre olyan nagy, hogy azokat a szeretet átmelegíteni nem képes. Igen ritka dolog az, hogy valaki anyagi áldozatokat hozzon a közért akkor, mikor ez az anyagi áldozat nem eszköz, hanem cél.

Szóval, akár rövid, akár hosszú időre osztatnak ki a földek, az új földosztás időpontjától visszafelé számítva, bizonyos időközön belül a beruházások el fognak maradni.

Ha a földosztás öt évenként történik meg, akkor nem fog senki gyümölcsfákat ültetni, melyek csak 20 év múlva hoznak gyümölcsöt, költséges talajjavítások, mesterséges öntözés vagy lecsapolások, melyek csak évek múltával hozzák meg a kiadást, nem eszközölhetők.

Ugyanez áll be akkor is az utolsó öt évben, ha a felosztási időtartam jóval nagyobb.

A bérleti vagyis földosztási időszak utolsó éveiben általános lesz a rablógazdaság, mivel mindenki úgyis tudja, hogy földjét más kapja. Ennek folyamánya pedig az, hogy az új kiosztásnál mindenki kiszípolozott éhes földet kap, melybe 2—3 évig befektetéseket kell eszközölni, hogy ismét jó karba jöjjön. De valóban intenzívvé a gazdálkodás sohasem válhatik.

b) A földfelosztás lehetetlenné teszi a haladást.

A föld extenzív művelése okvetlenül magával hozza azt, hogy az ipar nagyobb fejlődése helyet nem foglalhat. A munkafelosztás előnyeiben senki nem részesül. Mindenki maga fogja mindazokat a javakat előállítani, melyek életfentartásához szükségesek. Hogy a földfelosztás a haladást lehetetlenné teszi, azt

bizonyítja az a körülmény is, hogy a föld ilyen közössége csak primitív viszonyok között állott fenn és a haladás szükségessége folytán helyet engedett a magántulajdonnak. És ott is, a hol ennek az intézménynek maradványai még ma is föllelhetők, mint a svájci allmendeknél, az orosz mirnél, a javai dessánál, ott is tisztán látható egyfelől a hátramaradottság, másfelől az az irányzat, mely a magántulajdonnak behozatalát óhajtja.

c) A földfelosztás nem teremt egyenlőséget.

A földnek felosztása egyenlőséget két okból nem teremthet:

Először: Tegyük fel, hogy a felosztási időtartam X év. Ez alatt az X év alatt egyesek abba a korba lépnek, melyben a földre igényük támad. Azonban minden föld ki van osztva, tehát kénytelenek bevárni a következő osztozkodás idejét. Ez a körülmény pedig annál nagyobb egyenlőtleniséget okoz, mennél nagyobb időtartamot képvisel az X. A föld produktív művelhetése világos ellentétbe került tehát az egyenlőség követelményével, mert míg amaz hosszú, ez rövid osztozkodási időszakokat kivan.

Másodsor: Tények igazolják, hogy a földnek teljesen egyenlő kiosztása lehetetlen. Vegyük például az orosz mirt. Ott nem kap mindenki egyformán földet, de mindenki vagyoni állásához mérten. A tőke magántulajdonban van. Ha tehát valakinek tőkéje nincsen, ha sem lovakkal, sem tehenekkel nem rendelkezik, hanem csak két kezével képes megmunkálni a földet, akkor a köz érdeke is azt kívánja, hogy csak annyi földet kapjon, a mennyit megművelni képes. Ez pedig sokkal kisebb területű föld lesz, mint az, a melyet 2 lóval, vagy 6 ökörrel volna képes megművelni. A köznek ugyanis legfőbb érdeke az, hogy a faluközösség tulajdonát képező földeken mennél több termeltessék.

Miután pedig a föld magántulajdon lenni megszűnt, lényegesen megnehezül a kölcsönvétel is; mert a biztosság nincsen meg. Ezért ilyen viszonyok közepette mindenütt felüti fejét az uzsora. Az orosz mirben az uzsorást »mirojed«-nek nevezik, vagyis olyanak, a ki a mirt megeszi.

Ott a hol uzsorás van és pedig olyan, ki a mirt megeszi, ott teljes egyenlőségről szó nem lehet. Ott megvan a gazdagság és megvan a nyomor.

Egy másik módszer a földmagántulajdon káros hatásainak megszüntetésére az, melyet a »föld államosítása« elnevezés alatt ismerünk. (Verstaatlichung von Grund und Boden.)

Ez az irány lényegesen különbözik az előbb említetemtől, mert míg amaz egy primitív, de szerinte boldogító állapot visszaállítását követeli, addig ez alkalmazkodik a haladáshoz és csupán azt akarja, hogy a földjáradékot ne az egyes, de az állam kapja.

Még abban az esetben is, ha a czélt azáltal akarják az államosítás hívei elérni, hogy minden földet az állam tulajdonává tesznek, még akkor is különbség van a két irány között, mert ezen esetben szó sincsen a közös föld kiosztásáról, hanem időleges vagy örökbérlet útján fog mindenki, a ki akar, földhöz juthatni.

Vizsgáljuk mindenekelőtt a jogkérdést. Van-e joga az államnak a földtulajdont lefoglalni?

Ennél a kérdésnél meg kell azonban különböztetni az európai irányt az amerikaiétól. Az európai írók, mint John Stuart Mill és Alfréd Russel Wallace, a földtulajdonosok kisajátítását ajánlják és azoknak kárpótlását óhajtják.

Ezekkel szemben a jog kifogást alig emelhet, mert hiszen minden művelt nemzet tételes törvényei is elismerik, hogy valódi közérdekek esetén teljes kárpótlás mellett van helye a kisajátításnak.

Ha azonban a jog szempontjából nem is emelhetünk kifogást, annál inkább tehetjük ezt pénzügyi szempontokból.

Mindenekelőtt fel kell tennünk azt, hogy a földjáradék folytonosan emelkedik, mert csakis a kisajátítás időpontjától keletkező többlet esnék a köz javára. Az eddigi földjáradék nemcsak hogy el nem töröltetnék, hanem épen ellenkezőleg fikcionáltatnék. A földtulajdonost vagy tőkében kellene kifizetni, vagy járadékkal kellene kártalanítani.

A mellett tehát, hogy az állam bonyolult pénzügyi műveletekbe volna kénytelen bocsátkozni, a gyógyszer nagyon is palliatív lenne. És ha az állam a megváltást csak kissé kedvezőtlen időben eszközli és a földjáradék emelkedés helyett csak valamivel is sülyed, akkor oly tetemes veszteséget fog szenvedni az állam, hogy az menthetetlenül a pénzügyi romlásba viszi.

Az amerikai írók, élükön Henri George-val, perhorreszkálnak minden kártérítést. George abból indul ki, hogy a föld tulajdona az összeséget illeti. Az egyes csak bitorló; neki tehát kártérítés nem jár. Ha — úgymond — X megvesz becsülettel szerzett pénzen Y-tól egy darab földet, melyről utóbb kiderül, hogy azt Y bitorolta és hogy jogos tulajdonosa Z volt és ha Z pört

indít, akkor *X* bizony minden kárpótlásra való igény nélkül kénytelen kiadni a földet.

Ez az argumentálás azonban kissé sántít, mert minden tételes jog ismeri az elévülés intézményeit is; és bizony az összeséget bármely civilizált állam bírósága elutasítaná keresetével.

Nézetünk szerint azonban alapjában céltévesztett dolog az, midőn egy ilyen gyökeres újítás jogosságát vagy jogtalanságát ilyen utón akarjuk megállapítani: Az összes jogintézmények nem egyebek, mint emanációi ama nagy törvénynek: *salus hominum suprema lex esto!* Az emberiség boldogsága a legfőbb törvény. Ha tehát a föld feletti magántulajdonnak államosítás útján való megszüntetése képes kiirtani minden nyomort és meg képes alkotni az ezeréves boldog országot, ha létesíteni tudja az aranykorszakot, melyről a költők daloltak; akkor meg kell szüntetni minden kárpótlás nélkül a föld magántulajdonát.

Akkor az jogos és igazságos !

De vajjon képes-e? Ez a kérdések kérdése!

Ennek a kérdésnek bebizonyítására vállalkozott Henry George hatalmas, munkájában, melynek címe: »*Progres and Poverty*«. Ez a mű óriási feltűnést keltet és Amerikában valamint Angliában több ezer példányban forog közkézben.

Henry George némi tekintetben eltér ugyan a föld-államosítás többi hívétől, a mennyiben ő nem a földet, hanem csak magát a földjáradékot hasznosítja. Ez azonban nem egyéb, mint egy és ugyanazon eazsu-ének két különböző módon való gyakorlati megvalósítása.

George elméletének kiindulási pontjaul ugyanazokat az elveket fogadja el mint Locke. Locke egy helyütt azt mondja: »világos mindenképen, hogy isten, mint Dávid király a zsoltárokban mondja, a földet az emberek gyermekeinek adta; azaz az emberiségnek közös tulajdonul.« Locke kifejti azután, hogy az embernek tulajdonjoga van önmagára, vagyis munkájára és annak eredményére. Senki másnak nincs reá vonatkozóan joga. Ebből következik, hogy ha az ember a természet adományába munkát fektet, azoknak saját lényéből juttat, akkor az által azokat tulajdonává is teszi.

A kiinduló pont a két írónál ugyanaz. Locke és George megegyeznek abban, hogy a föld lényegileg közös jellegű, és abban, hogy a tulajdonjog alapja a munka. De míg Locke ezekből az előzményekből a föld magántulajdonának igazolásához jut, addig George azt a legnagyobb mérvben helyteleníti.

George, mint már említettük, a föld magántulajdonának kárpótlás nélkül való megszüntetése tekintetében aggályokat épen nem táplál. Nem pedig azért, mert a föld feletti magántulajdont jogtalannak tartja.

Érdekes lesz e helyütt felemlíteni, hogy azért még sem lehet George-ról azt mondani, hogy ő képviseli ebben a tekintetben a legradikálisabb álláspontot, mert ezt a dicsőséget a skót »Land restoration league« foglalja le. melynek egyik felhívásában az a nézet olvasható, hogy tulajdonképen a jelenlegi földtulajdonosok tartoznának még kártérítést adni azoknak, a kik oly sokáig »igazságtalanul ki voltak tagadva a közös örökségből.«

Azonban George még sem ajánlja a földtulajdon elkobozását, hanem oda konkludál, a hová a fiziokraták jutottak az egyetlen adónemről szóló tanukban: kívánja a földadónak, mint egyetlen adónemnek behozatalt.

George álláspontja röviden abban foglalható össze: az állam adó fejében elveszi az egész földjádékot. Ez által megszűnik az az igazságtalan jövedelmi forrás, mely az egyenlőtlenségek legfőbb oka. De egyúttal minden más adó fölöslegessé lesz. A termelés megszabadul lenyűgző békóitól és óriási fejlődésnek indul. Ezt még elősegíti az, hogy az államnak gépezete egyszerűbb lesz és sokan produktív munkának szentelhetik magukat, kik eddig talán adóhivatalnokok voltak.

George, épen úgy, mint a fiziokraták, sarok-tételnek tartja, azt, hogy az egész termelési folyamat hatalmas gúla, mely végeredményben alapjával a földön nyugszik.

George egy helyütt azt mondja, hogy az általa ajánlott mód és a földmagántulajdonnak megszüntetése megegyeznek. Teljesen igaza van az írónak akkor, midőn azt a viszonyt nézzük, melyben mindkét mód a földjádékhoz áll. Mindkettő megszünteti azt, hogy a földjádék magánemberek bevételeit gyarapítsa.

Más tekintetben azonban tetemes különbséget észlelhetünk.

A földtulajdon az eddigi értelemben magában foglalta a földjádékot. A tulajdonos rendelkezési jogánál fogva természetesen a földjádékkal is rendelkezik. Azonban a tulajdonjognak a földjádék nem előfeltétele. Képzeltető oly földterületen is quiritáriusi magántulajdonjog, melyek épenséggel nem hoznak földjádékot.

Ha tehát el is fogadjuk George nézetét, hogy olyan tulaj-

donjog, melyből a földjáraadék felett való rendelkezési jogosítványt kivették, csak alakja a tulajdonjognak annak lényege nélkül; nem más mint üres dióhéj — ki kell emelnünk, hogy a földjáraadékot nem hozó földek felett való magántulajdonjog teljesen érintetlenül marad.

George indítványa a föld teljes kommunizálásának nagyon fölötte áll. Evvel ugyan még nincsen sok mondva, mert az a naiv hit, hogy sikerrel lehet visszatérni a régi markokhoz és házközösségekhez, hogy minden ember a gyarak füstös falai helyett a bükkök árnyában fog heverni és — mint hajdan Tytirus — örködni fog a nyáj felett gyönyörködve a folyamban fürdő nimfák tánczában — csakúgy az ábrándok hónába való, mint Fourier anti-bálnái, kik majdan a hajókat a tengerben szélcsend idején húzni fogják és anti-krokodiljai, kik az embernek munkatársai lesznek a folyamokban.

George a föld államosításának kérdését fényesen oldja meg, mert indítványa a föld felett való magántulajdon előnyeit, melyek különösen az intenzív gazdálkodás lehetőségében csúcsosodnak ki, nem érinti; ellenben ott megtámadja a magántulajdont, a hol annak hibáit az agrárszocializmus többi hívei is tudják.

Mert ha a földmagántulajdon károsan hat a termelés elosztásánál, az csak a földjáraadék következtében lehetséges. És ennek csak másodlagos folyománya az, hogy a munkaképes és munkálkodni akaró ember elől sokszor el van zárva a működés tere.

A földjáraadék lefoglalásával — az agrárszocializmus hívei szerint — egy csapással véget lehet vetni annak, hogy bárki is, munka nélkül, dús és folyton emelkedő jövedelemre tegyen szert.

George azonban indítványa elfogadásától a munkabér és kamat emelkedését is várja. Nézetünk szerint azonban ez a várakozás mivel sem indokolható. A földjáraadék törvénye épen úgy fenn fog állani mint eddig, a földjáraadék — mint azt George több helyütt kifejezetten is elismeri — a lefoglalás után is mindig megtartja emelkedő irányzatát; tehát a munkabér és tőkekamat relatíve épen úgy fog süllyedni mint eddig.

Sőt azt is lehet állítani, hogy a relatív süllyedés rohamosabb lesz, mint eddig. A földjáraadék elkobzása minden adót feleslegessé tesz. Ennek a körülménynek a hatása pedig ugyanaz lesz, mintha ma az adóterhet könnyítenék. George bőven fejtegeti, hogy az állami kiadások összébbbszorítása, az adók leszállítása

mind nem elegendő a szocialis bajok orvoslására, mert mindennek eredménye a földjáradék mind rohamosabb emelkedése. Ha tehát Georgenak ezt az okoskodását elfogadjuk, akkor kétségtelennek kell tartani azt, hogy a földjáradék lefoglalása következtében az még rohamosabban fog emelkedni, mint eddig.

George azonban reméli, hogy az ipari haladás soha nem látott lendületet fog venni. És ettől a lendülettől, valamint ama körülménytől, hogy a földjáradék a köz és így annak mindenik tagja javára használtatik fel, az általános jólét emelkedése tekintetében igen sokat vár.

Állítja továbbá, hogy a földjáradék nem a tulajdonosé, nem a munka, hanem a munkás utáni kereslet lesz nagy. Minek következtében nem a kereslet és kínálat törvényei szerint a munkabér és tőkekamat emelkedő irányzatot fog mutatni.

Ez a nézet azonban a földjáradék törvényével öszszhangzatba alig hozható.

Az agrárszocializmus megtámadja a föld felett való magán» tulajdon jogosságát a priori is.

Nézetük szerint a természet erői a termeléshez szükségesek, ennél fogva azokra kizárólagos magántulajdont szerezni nem lehet. Minden a föld felett való magántulajdonnak alapja a nyers erő, uzurpaczio.

A természet minden szájhoz két kezet teremtett. Ennek a két kéznek természetszerűleg elegendőnek kellene lennie az ember eltartására, feltéve, hogy területet kaphat, melyen a termelést kifejtheti. El kell tehát ismerni, hogy mindenkinek eredeti jussa van a természet őserőihöz. Maga a születés az a jogcím, melynek alapján az ember — épen úgy a mint a levegő szívására, a víz ivására — jogot kap arra is, hogy a természet erőinek igénybevételével termeljen.

Ez az elv a föld feletti magántulajdont csak annyiban támadja meg, a mennyiben annak mindenkire való kiterjesztése fogalmilag ki van zárva.

Miután azonban ez így van; elvileg végeredményben még sem más az, mint a föld közösségének proklamálása.

A föld felett való közös tulajdon ellen nyomós ellenvetések hozhatók fel.

Az ember fizikai lény, ennél fogva a térben helyet foglal el. A fizika törvényei szerint pedig a tehetetlenségénél fogva egy helyen két test nem állhat. A hol tehát én ott vagyok, oda más nem léphet. Ugyanezen okoknál fogva látható a sok

állatfajnál, hogy van bizonyos hely a térben, melyet állandó tartózkodási helynek tartanak és a melyről minden idegen állatot elkergetnek. A magántulajdonjog teljes eltörlése az ember egyéniségét békókba verné.

De másfelől, ha az egyes embernek nincsen jogcíme arra, hogy kizárólagos földtulajdont szerezzen, van-e jogcíme a faluközösségnek, a nemzetnek vagy az államnak? Bizonyára nem!

A jogcím az, hogy valaki ember. Minden ember egyforma, tehát minden embernek, ki a földtekén lakik, egyforma joga van a földtekén található összes természeti erőkre.

Az eszkimónak nem csak arra a földre van igénye, hol ma a fóka is kevés, de részt követelhet ő a Provánsz daltelt mezőiből is — a Tibet lakói, hol a nomád életen túl a természet zordsága miatt sohasem juthatnak, hatalmas évi járulékot fognak szedni Belgiumtól, hol intenzívebben művelik és művelhetik a földet.

Sőt tovább is lehet menni. Ha majdan eljő az idő, midőn a Mars lakóival való érintkezés meg lesz oldva; és ha akkor a Marsból jövő telegrammok azt adják hírül, hogy ott csak félannyit lehet termelni egy hold szántóföldön, mint itt — nem fogják-e a többlet megosztását a Mars-lakók is jogosan követelhetni, feltéve hogy ők is emberek?

Azok az írók, kik a jelenlegi társadalmi rendszer hibáit a földjáradékban találják, tisztán csak a földtulajon, illetve helyesebben a föld felett való magántulajdon ellen foglalnak állást. Semmi más magántulajdont nem támadnak.

A földön kívül van még két termelési tényező: a munka és tőke. Rendszerint csakis tőke-tulajdonról szokás beszélni. Ámbár lehetne — Locke-t követve — a munkatulajdonáról is szólni, mert azon jogom, hogy én munkámmal, munkaerőmmel mint potenciálval szabadon rendelkezhetem, ezen rendelkezésből minden mást kizárhatok, kétségkívül magában foglalja a tulajdonjog ismérveit. Ha pedig a munkaerő tulajdonosa a munkát, a munkaerőt eladja, akkor a vevő válik annak tulajdonosává. Nehézség csak abban merül fel, hogy a tulajdonjog valamely »dolog« felett való rendelkezési jog; a munkaerő pedig dolognak nem tekinthető.

Azonban a tőke-tulajdon mellett még meg kell emlékeznünk azokról a javokról, melyek tőkékül nem tekinthetők. Itt azonban teljesen mindegy, hogyan definiáljuk a tőke fogalmát, mert az az általános szabály felállításánál mit sem változtat.

Annyi kétségtelen, hogy a tőkék (T) és az egyéb javak (X) adják a javak összességét (J).

A tőke a termelési tényezők szempontjából az a termelési tényező, a mely sem nem munka, sem nem föld.

Miután pedig a tőkéről csak mint termelési tényezőről lehet szó, tehát el kell fogadnunk azt a meghatározást, hogy a tőke oly jav, mely alkalmas arra, hogy a további termelésnek tényezője legyen. Legtöbb író tőkének tekinti a tartós élvezetre szolgáló javakat is. Ennek oka azonban abban van, hogy nem tudták eloszlatni azokat a nehézségeket, melyek abból keletkeztek, hogy az általunk elfogadott definíció szerint egy és ugyanazon jav hol tőke, hol meg nem az.

Pedig a tőkék és egyéb javak közötti viszony sokszor olyan mint az elhasználható és elhasználhatatlan dolog közötti. A kifli, mely a pék üzletében eladásra vár, elhasználhatatlan dolog. De ha belép a vevő és egy kifliért négy fillért lefizet, akkor a sok közül egy kifli már elhasználhatóvá vált. Hogy melyik, azt még nem lehet tudni, de mindenesetre az, melyet a vevő kiválaszt.

Itt még a jav fogalmát kell körvonalozni néhány szóban.

Jav csak az lehet, melynek termelése a javak számát (Güterbetrag) gyarapítja, megsemmisítése pedig csökkenti. Tehát csak az jav, a mit emberi munka hoz létre, és csak az tőke, a mi jav.

Miután a használt szavak tartalmát jeleztük, néhány szóval ismertetni kell az agrárszocializmusnak állását, melyet a tőkék és egyéb javak feletti magántulajdonnal szemben elfoglal.

Az agrárszocializmus az egyéb javak vagyis a fogyasztási cikkek feletti magántulajdon megszüntetését képtelenségnek tartja. Ez legfeljebb az egyéni szabadság teljes lenyűgözésével volna keresztülvihető. Az a pohár tej, melyet megszereztem és melyet meg akarok inni, az a nadrág, melyet hordok, kell, hogy magántulajdonomat képezze. Hiszen az emberek testalkatát teljesen egyenlővé kellene tenni, hogy valamennyien közösen használjuk a ruhadarabokat.

Azonban az agrárszocialisták nemcsak azért engedik meg a fogyasztási cikkek felett való magántulajdont, mert annak megszüntetését kivihetetlennek tartják, de azért is, mert úgy ezt, mint a tőke-magántulajdont jogosnak tartják.

George egészen Locke nyomán halad, midőn azt mondja: minden jav, megjegeczesedett munka. Épen úgy, mint a hogy mindenki szabadon rendelkezhetik munkájával; épen úgy annak eredményével is szabadon kell rendelkeznie. Ha az illető maga ellenkezőleg nem intézkedett.

Ha az őserdők lakója leütött egy bivalyt vagy bölénybikát, az kétségtelenül az ő magántulajdona volt. Ha halat fogott, az szintén. Ha pedig egy napon jobban fáradozott és annyi halat fogott, hogy az két napra elég volt és ezen második napon fatörzsből ladikot készített, ez munkájának eredménye, magántulajdona volt. És bizonyára senkinek sem jutna eszébe tőle ezt elvenni, mert az becsületes munkájának gyümölcse. Ha pedig a ladik készítője azt mással halakért vagy íjjért elcseréli, akkor ennek a másiknak épen olyan joga lesz a ladikra, mintha azt maga csinálta volna, mert oly dolgot adott érette, a mit tényleg maga termelt.

(Folytatása a jövő számban.)

Dr. Flórián Károly.